

Лекція 4. Економіка домогосподарства

1. Домашнє господарство: поняття та функції
2. Права споживачів
3. Бюджет домогосподарств: види доходів, напрямки витрат, заощадження

Рекомендована додаткова література:

1. Закон України «Про захист прав споживачів»
2. Закон України «Про Державний бюджет України».

1. Домашнє господарство: поняття та функції

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

УНІВЕРСУМ

ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ

Домогосподарство — це сукупність осіб, які спільно проживають, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують і витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати або не перебувати в родинних стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї і більше осіб.

Домогосподарство (household) — це самостійний суб'єкт ринкових відносин, група фізичних осіб, об'єднаних місцем проживання і спільним бюджетом, яка є власником і постачальником ресурсів в економіку та одержує кошти для придбання потрібних благ для забезпечення своєї життєдіяльності.

Характерними рисами домогосподарства є:

- приватна власність на економічні ресурси (трудові, грошові й деякі види земельних ресурсів);
- здатність самостійно приймати рішення;
- прагнення максимального задоволення своїх потреб.

В економіці країни домогосподарство виконує чотири основні функції:

- 1) постачальника ресурсів;
- 2) споживача товарів і послуг;
- 3) заощадника доходів;
- 4) інвестора доходів.

Споживацька поведінка — формування попиту споживачів на різні товари та послуги з урахуванням їхніх доходів, особистих смаків та вподобань.

Вибір, що його здійснює споживач, ґрунтується на **корисності** блага. Тобто його здатності максимально задовольняти потреби споживача.

Корисність - це здатність блага задовольняти потреби споживача у товарах і послугах. Наприклад, хліб задовольняє фізичну потребу людини, а книги - духовну.

Але в економічному аналізі важливе значення набуває не просто корисність, а гранична корисність продукту.

Гранична корисність - додаткова корисність, яку отримує споживач з однієї додаткової одиниці товару чи послуги.

Закон спадної граничної корисності полягає в наступному: у міру того, як споживач збільшує споживання товару або послуги, гранична корисність кожної додаткової одиниці даного продукту скорочується.

Згідно з цим законом виробники повинні знижувати ціну для того, щоб спонукати споживачів до збільшення покупок такого продукту.

Вибір споживача обмежується двома чинниками:

- 1) грошові кошти, якими володіє споживач, є обмеженими;
- 2) спожити всі блага водночас неможливо.

Тому потрібно робити вибір. Раціональною поведінкою споживача на ринку є вибір товару, який найбільше відповідає критерію ціна/якість.

Раціональна поведінка споживача складається з кількох етапів:

- 1) усвідомлення потреби здійснення покупки певного товару або послуги;
- 2) пошук інформації щодо товару або послуги;
- 3) оцінка можливих варіантів покупки;
- 4) ухвалення рішення.

2. Права споживачів

Споживання товарів та послуг є неодмінною умовою задоволення потреб членів домогосподарств. Для того щоб ці потреби задовольнялися найбільш ефективно, необхідно знати, які права має людина як споживач. Так, у 1973 р. Консультативна асамблея Євросоюзу прийняла Хартію захисту споживачів, у 1985 р. ООН було ухвалено, а в 1999 р. — розширено Керівні принципи ООН для захисту інтересів споживачів.

Права споживача — комплекс загальнообов’язкових, формально визначених правил поведінки, які встановлюються і гарантуються державою для врегулювання взаємин між покупцем та продавцем.

У ринкових умовах кожен споживач повинен знати свої права. Адже, незважаючи на конкуренцію, є велика кількість товарів та послуг, які не відповідають заявленим якісним характеристикам.

Права споживачів:

- **право на основні (базові) товари й послуги**, які забезпечують життєздатність людини: достатнє харчування, одяг, житло, санітарні умови, охорону здоров'я, освіту, житловокомунальні послуги, водопостачання та санітарію;
- **право бути захищеним від товарів і послуг неналежної якості** та технологій їх виробництва, шкідливих для здоров'я або життя;
- **право на повну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію** про товари й послуги, щоб робити свідомий вибір та бути захищеним проти шахрайства та введення в оману через рекламу та маркування;
- **право на вільний свідомий вибір товарів і послуг**, керуючись оптимальним співвідношенням ціна—якість;
- **право відстоювати свої споживчі інтереси** та здійснювати вплив на урядову політику;
- **право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди**, завданої неякісними або небезпечними товарами й послугами, намаганнями ввести в оману;
- **право на здобуття знань і навичок**, які дозволяють споживачу здійснювати компетентний вибір товарів і послуг, знати свої споживчі права та нести відповідальність за свої дії;
- **право жити та працювати в здоровому фізичному оточенні**, що не несе загрози добробуту теперішніх і майбутніх поколінь.

ПРАВА СПОЖИВАЧІВ

Захист прав державою

Належна якість продукції та обслуговування

Відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною або фальсифікованою продукцією

Звернення до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав

Безпека продукції

Інформація про продукцію, а також її виробника

Об'єднання в громадські організації споживачів

У кожному магазині обов'язково мають бути:

- **«Куточок споживача»**, де містяться пам'ятка про права й обов'язки продавця та покупця, відомості про продавця (адреса, телефон, ПІБ директора), адреса і телефони контролюючих органів;
- **Закон України «Про захист прав споживачів»**, відповідні правила торгівлі тощо;
- **«Книга відгуків і пропозицій»** у доступному місці.

3. Бюджет домогосподарств: види доходів, напрямки витрат, заощадження

Можливості споживання безпосередньо залежать від бюджету домогосподарства.

Бюджет (від фр. *budget* — шкіряний гаманець) — грошове вираження збалансованого розпису доходів і видатків за певний період часу.

Домашні господарства є автономними (окремими) елементами суспільства. Вони майже самодостатні в економічному розумінні, адже мають власний бюджет доходів та витрат.

Бюджет сім'ї — формування доходів членів сім'ї та їх використання.

Доходи сім'ї (*family income*) — це грошові засоби, які отримані членами сім'ї від третіх осіб або організацій і можуть бути використані для оплати витрат.

Дохід сім'ї може формуватися з різних джерел.
Класифікацію видів сімейних доходів від володіння
чинниками виробництва покажемо в таблиці:

Чинник виробництва	Вид отриманого доходу
Праця найманого працівника	Заробітна плата
Праця підприємця і капітал фірми, сформований його власними коштами	Прибуток підприємця
Виробничий капітал фірми	Дохід у формі відсотка
Земля (природні ресурси)	Рента
Грошовий капітал	Відсоток

У ринковій економіці отримані доходи сім'ї можна об'єднати в три групи:

1) **трудові доходи** — заробітна плата (зокрема, в натуральному вигляді);

доходи

від індивідуальної трудової підприємницької діяльності; доходи від особистого підсобного господарства, виплати трудових пенсій;

2) **майнові доходи** — доходи, отримані від власності: рента (орендна плата),

відсотки від вкладів у банку,

володіння цінними паперами та інші;

3) **отримані трансферти** — соціальні пенсії та допомоги, виплати по безробіттю, виплати на утримання дітей, стипендії, а також можливість

отримання безкоштовних медичних послуг і освіти для населення. Третя група доходів сім'ї в соціальній економіці формується із

суспільних фондів споживання, тобто у вигляді грошових виплат та

безкоштовних послуг, що їх надає держава.

Доходи можуть бути номінальними та реальними.

Номінальний дохід домогосподарства — сума коштів, отриманих із різних джерел за певний період часу.

Реальний дохід сім'ї — це кількість товарів та послуг, які сім'я може купити за номінальний дохід.

В Україні купівельна спроможність доходів населення є низькою, адже рівень цін та інфляція зростають швидшими темпами, ніж номінальні доходи населення.

Сукупний сімейний дохід не повинен бути нижчим за прожитковий мінімум, тобто вартість (грошової оцінки) набору товарів та послуг, розраховану на основі наукових нормативів споживання і забезпечення населення першочерговими життєвими засобами.

Прожитковий мінімум встановлюється на одну особу щороку, його розміри відповідно до певних категорій населення зазначені в Законі України «Про Державний бюджет України».

Витрати домогосподарств

Отримані доходи домогосподарства витрачають на задоволення власних потреб.

Основними напрямками використання доходів сім'ї є такі:

- харчування;
- придбання товарів широкого вжитку (одяг, взуття) і довгострокового користування (меблі, холодильники, телевізор, комп'ютери, автомобілі);
- оплата соціально-культурних заходів; оплата житлово-комунальних послуг;
- сплата різних податків і обов'язкових платежів;
- заощадження та нагромадження;
- інші непередбачені витрати.

Усі витрати можна об'єднати в групи:

- витрати на товари;
- витрати на оплату послуг;
- виплачені трансферти;
- заощадження.

З отриманих доходів виплачуються різні податки, збори та штрафи. Вони є витратами і називаються виплаченими трансфертами. Заощадження можуть зберігатися в банку або вдома.

Бюджет домогосподарства може бути дефіцитним, профіцитним і збалансованим.

Переважання витрат над доходами сім'ї означає, що він є **дефіцитним**, а коли доходи більші за витрати — **профіцитним**.

Профіцит бюджету дає змогу робити заощадження, великі покупки або вкладати кошти у власну справу

Вчимося заощаджувати

- ? Існує безліч методів як заощаджувати. Спробуємо один із них.
- ? З кожного доходу відокремлюємо 10 % і 20 %:
- ? - перший фонд - **непередбачені витрати (20 % з доходу)**, наприклад, ремонт машини або спонтанна вечірка,
- ? - другий фонд - **заощадження на чорний день** або ж на велику покупку (**10 % від доходу**).
- ? 70 % доходу залишається. З них частина це постійні витрати. Іншу частину, що лишилася ділимо на кількість днів на яку цей дохід розрахований.

Наприклад:

1. Отримали стипендію 1200 грн.

Розраховуємо:

- 10 % $1200 \times 10 \% = 120$ грн – в один конверт на чорний день (НЗ);
- 20 % $1200 \times 20 \% = 240$ грн – в другий конверт на непередбачувані витрати (НВ)

Залишається 70 % $1200 \times 70 \% = 840$ грн. з них :

- Постійні витрати = 520 грн:
 - проїзд 20 днів по 16 грн = 320 грн.;
 - харчування 10 грн x 20 днів = 200 грн..
- Інші витрати $840 - 520 = 320$ грн. : 30 днів = 10 грн. на день

ЦІКАВО ЗНАТИ

Структура витрат українських домогосподарств свідчить про те, що Україна — незаможна країна, у якій середньостатистична сім'я витрачає майже половину своїх доходів на продукти харчування. У середньому в Україні частка грошових витрат домогосподарств на продукти харчування у 2016 р. становила 47,8 % (49 % у міській місцевості, 45 % — у сільській). Для порівняння: у Японії вона дорівнює 25 %. На другому місці після витрат на продукти харчування — витрати на житло, електроенергію, газ та інші види палива. Найбідніші категорії витрачають зовсім мало на відпочинок, освіту, розваги, часто значно менше, ніж на алкогольні напої та тютюнові вироби.

? Про що свідчить аналіз структури витрат домогосподарств України?

Семінарське заняття 6. Економіка домогосподарства

- ? 1. Домашнє господарство як власник і споживач.
 - ? 2. Поняття про раціональне споживання.
 - ? 3. Права споживачів.
 - ? 4. Основні положення Закону України "Про захист прав споживачів"
 - ? 5. Бюджет домогосподарств: види доходів.
 - ? 6. Закон України «Про Державний бюджет України»: мінімальна зарплата, прожитковий мінімум.
 - ? 7. Витрати домогосподарств. Заощадження.
-

Висновок:

Домогосподарства є важливою частиною функціонування економіки країни. В економічних відносинах вони виступають одразу і власником благ, і їх споживачем. Фактично рівень купівельної спроможності домогосподарств є показником рівня заможності країни.

Раціональне ведення бюджету домогосподарства дозволяє уникнути зайвих витрат, заощадити і в такий спосіб отримати ресурси для важливих покупок.